

Pričevanje Kristina – Kastelic (S. Lea Kastelic)

MOJI SPOMINI - IZ SEDMEGA LETA ŽIVLJENJA NA DRUGO SVETOVNO VOJNO

Rada se spominjam svoje rojstne hiše. Bila sem deseti otrok v družini. Mama me je sprejela kot zaželenega otroka. Nič je ni motilo, da jih je pred menoj bilo že devet. Starši so vse nas resnično ljubili in bilo nam je lepo. Učili so nas moliti in seveda delati. Ni bilo večeri, da bi ne zmolili skupaj sveti rožni venec. Mama je posebno častila Marijo in sv. Jožefa, v potrebah jih je vedno klicala na pomoč. Razen rožnega venca smo vsako večer molili Litanije Matere božje in vse molitve, katere mora otrok znati, ko bo šel k prvemu obhajilu ali birmi.

Bili so tedaj hudi časi, ni bilo pouka v šoli niti verouka. Mama nam je bila vse; mama nas je spodbujala naj pridno molimo, da bomo mogli pristopiti prvemu sv. obhajilu in birmi. Radi smo jo ubogali.

Čas je tekel in trpljenje je postajalo vedno hujše, vedno težje, toda Marija nam je vedno stala ob strani, nikoli nas ni zapustila. Dobro se spominjam, kako so nekega dne v našo hišo prišli partizani, ni jih bilo moč prešteti, menda celi bataljon. Obkolili so celo vas, ki je sicer majhna, šteje samo 17 hiš, nikamor ni bilo mogoče pobegniti. Vojaki so udrli v vse hiše; reveži so bili lačni, žejni, umazani in utrujeni, ljudje so jim dali kar so imeli, da so se okrepili.

Odslej so se taki obiski pogosto vrstili, zdaj partizani, domobranci, Nemci in tudi Italijani. Vedno so prišli prosit kruha in mama jim je dala tudi zadnji košček kruha, in tako smo otroci v hiši bili lačni in kakor vojaki željni kruha. Mami je bilo hudo in še bolj goreče se je zatekala k Mariji in sv. Jožefu, s prošnjo za pomoč.

Med vojno je bilo hudo, padale so bombe, streljali so z mitraljezi. Ko smo opazili avion smo zbeželi iz hiše in se skrivali po hosti. Mnogokrat smo prenočili v naravni jami, ki je bila nedaleč od hiše. V tej jami je bilo hladno, mokro, polno vlage.

Nekega dne so prišli domobranci po našega brata Jožeta. Z atom sta orala na njivi, vse je moral pustiti in iti z njimi v Turjak; tudi več drugih fantov iz naše vasi je šlo z njimi. V Turjaku je bilo veliko domobrancev, ki so se iskreno borili za naš narod. Ko so partizani obkolili in zavzeli Turjaški grad, so ti fantje morali nepopisno trpeti, nečloveško so ravnali z njimi. Trdo so jim zvezali roke, jih zaprli v Grad, niso jim dali nič jesti niti piti, strahovito so trpeli žejo in lakoto. Mame so jim nosile v košaricah hrano, niso pa jim jo mogle oddati. Partizani so po prevzemu Gradu mladoletne fante pustili domov, takih je bilo nekaj iz naše vasi; tudi moj brat je bil mladoleten, vendar ni bil puščen, ker je po pomoti na njegovi listi pisalo, da je on komandir belogardistov — v resnici pa je to bil naš sosed. On, ki je v resnici bil komandir, pa je imel pri partizanih svojih sorodnikov in ti so mu pomagali, da je bil osvobojen. Moj brat pa je po nepopisnem trpljenju postal žrtev vojne. V Turjaku zasežene fante so odpeljali v Ribnico v gozd, ki se imenuje Jelendol. V tem gozdu sta dve prirodni jami. Pred te velike jame so postavili po šest skupaj zvezanih fantov. Trije so dobili strel, drugi trije v navezi so skupaj z njimi, živi padli v jamo; tako je med ubitimi, bilo v jami polovica živih fantov, ki so brezpomočno počasi umirali v trpljenju, ki se ne da popisati. Morilci, partizani so se tem revežem smejali, se iz njih norčevali in spraševali kaj si želijo. Med temi trpini je bilo pet duhovnikov, ki so fantom dajali odvezo in blagoslov. Kljub trpljenju in bližajoči se smrti, fantje niso obupali. Ljudje so jih slišali

peti pesem: "Le za Jezusom hodimo, dokler še na svet živimo..." Ljudje, domačini so vedeli kaj se v tem gozdu dogaja. Bilo pa je vse tako zastraženo, da nihče ni mogel priti blizu, vse so odganjali proč.

Ko je prišel na vrsto naš Jože, moj brat, so ga vprašali, kaj si želi, rekel je da si želi še enkrat videti svoje domače. Kakšno trpljenje je bilo za njega, ko je moral gledati ubijanje vseh fantov in ker je bil napačno označen, da je komandir domobrancev je moral čakati za zadnjega. Pred smrt so ga še hudo pretepli, da je bil ves črn, posebno po glavi. Pri dviganju iz jame so ga prepoznali po zelenem puloverju. Na sebi je imel obleko v kateri je odšel od doma. Na hlačah je imel ušito svetinjico Matere božje. Ljubil je Marijo in zato ni obupal, do zadnjega je pogumno čakal sestrico smrt. V jami, kjer je bil moj brat je bilo 50 fantov, med njim tudi en duhovnik, ki ni bil smrtno zadet, bil je ranjen v komolec. Ta duhovnik je povedal, da je v jami bilo mnogo še živih fantov, ki so se tiho med seboj pogovarjali, si dajali poguma, da naj se reši, kdor se more. Vračam se malo nazaj: Ko je bila jama polna, so posekali debelo bukvo, ki je padla čez jamo. Omenjenemu duhovniku je uspelo, da se je v jami odvezal, kako sedaj priti iz jame? Zaupal je v božjo pomoč! Dosegel je eno vejo in je po njej splezal ven. Ta duhovnik je bil živa priča vsega, kar se je tu dogajalo. Mami je povedal, da je naš Jože bil zelo pogumen in da je mirno čakal smrtni čas.

Dviganje iz jame je sledilo čez en mesec in pol, pod nemško stražo. Od blizu in od daleč so sorodniki prihajali po svoje žrtve in jih vozili v domači kraj. Prišli so tudi naši: mama, Rozalka in brat Albin. Brat Albin je bil uren fantek, vzeli so ga za pomočnika pri tem delu. Po vrvi so ga spuščali v jamo, da je trupla fantov navezal na vrv, in tako so vse dobili ven. Ko je mama videla druge fante je omedlela. Prosila je naj sina dajo v krsto, da ga ne bo videla. Pripovedovala je, da se ne da povedat, kako so ti reveži izgledali. Naši domačini so na vozove naložili 14 krsta, med katerimi je bila tudi našega Jožeta. Prepeljani so v Dobropolje, kjer še sedaj počivajo. Pot do Dobropolje je bila dolga, več kot tri ure peš hoje. Pred krstami so hodili otroci, ki so potresali cvetje, za krstami so šli sorodniki, po večini stare žene. Med potjo so molili, peli in jokali.

Svojci partizanskih družin so skozi Ribnico naredili špalir in so na glas vpili: slamo peljejo od belogardistov, zažigali so stare cunje in ves čas vpili — slamo peljejo. Vso pot so jim nagajali, toda naši ljudje so se držali, kot da nič ne slišijo in nič ne vidijo — molili so naprej in peli. Sorodniki mučencev so bili veseli, da so svoje otroke dobili domov. Na grobove vseh fantov so postavljeni enaki nagrobniki in grobovi okrašeni s cvetjem. Ni dolgo trajalo in našlo se je nekaj zagriženih komunistov, ki so razbili vse postavljene plošče in razmetali rože in sveče. Bilo je prepovedano krasiti grobove in prižigati sveče. To je bilo res hudo.

Razmere so se, hvala Bogu, spremenile. Danes so ti grobovi zopet lepo urejeni in spoštovani, radi jih obiskujemo, saj so nam dokaz vere. V tej luči vere gledamo naše mučence, ki so svojo kri prelili za vero in domovino.

Tisti mladoletni fantje, ki so se vrnili iz Turjaka so bili vsi prestrašeni, bali so se vsakega človeka in so se skrivali po gozdovih. Med temi je bil tudi naš sosed Jože domobranski komandir. Le redko so se oglasili doma in kljub veliki previdnosti jih je nekdo izsledil in jih je prijavil partizanom. Sosed Jože je doma imel družino, pa je moral vse zapustiti. Od očeta so zahtevali, da pove kje je sin, on pa je vedno odgovarjal da ne ve, prinesli so mu list papirja, da mora podpisat, če ga bodo našli, da ga lahko pred očetom ubijejo. To je očeta hudo prizadelo!

Fantje so iskali vedno nova skrivališča po jamah, med skalovjem v nenehnem strahu; domači so jim enkrat na dan prinesli hrano, da bi nekako preživel. Razmere so postajale vedno težje, vedno bolj nevarne, morila jih je lakota in žeja. Tu in tam so stopili v kakšno hišo in prosili za hrano čeprav so se zavedali, da bodo lahko prišli v past. In zgodilo se je: Ko so prišli v neko hišo in jih je gospodinja zagledala je začela kričati — tukaj so potepuhi, belogardisti, pridite ubite jih. Fantje so porabili vse svoje moči, da so zbežali, kar je bil pravi čudež, da so jim ušli. Vrstila so se še in še težka doživetja, vendar jih njih angeli varuhi niso zapustili.

Vsi trije so srečno prispeli v Ameriko, kjer še danes živijo. Moja mama je nekega dne dobila od soseda Jožeta pismo v katerem ji sporoča, da je srečno prišel v Ameriko, toda v sebi ne najde miru dokler ji nekaj ne pove. Odkril ji je naslednje: "Vaš sin Jože je namesto mene šel v smrt. Moji sorodniki so bili pri partizanih in so mene rešili, Vašega sina pa poslali na morišče. Lepo prosim, da mi odpustite!"

Ko je mama pismo prebrala mu je odpisala: "Jože, bodi kar miren, vse ti odpuščamo! Naš Jože je že prestal. Vojska je pač vojska in ti nisi tega kriv. Mi ostanemo še naprej dobri prijatelji—sosedje! Naša družina ne bi tega nikoli vedela, če nam ne bi to povedal sam naš sosed."

Zopet ponavljam: Pri nas je med vojno bilo zelo, zelo hudo. Vse mlajše moške so pobrali v vojsko. Doma so ostale matere z otroki, starci in invalidi. Zemljo nismo mogli obdelovat, bali smo se avijonov, ker so pogosto padale bombe, vojakov je bilo vedno več v vasi. Partizani so hodili po hišah, zahtevali so, da mora gospodar iti z njimi do druge vasi, kar je bilo zelo nevarno. Nobeden ni rad šel, ker je vsakega glava bila v nevarnosti. Nekega večera so prišli k nam. Vprašali so mamo, kje imaš moža? Mama se je prestrašila in je odgovorila, da ga ni doma. Odšli so v drugo hišo in tista gospodinja je rekla doma je, poiščite ga, skriv se je. Mi smo to celo slišali. Ata je zbežal na kozolc, na vrh štanta se je ulegel na golo lato in je čakal kaj se bo zgodilo. Partizani so se kmalu vrnili nazaj, oboroženi in mami rekli. Če ga dobimo, ga bomo pred teboj ustrelili. Ata je vse to videl in slišal. Mama je ostala z nami v hiši, glasno smo molili "Marija, Sv. Jožef skrita nam ata", to smo kar naprej ponavljali. Vojaki so vse preiskali, šli so tudi mimo ata pa ga niso videli. Samo z Marijino pomočjo je naš ata ostal živ — vedno je sam rekel, da je to pravi čudež, da ga niso opazili. Božja pomoč ni nikoli zatajila, Marija in sv. Jožef sta nam vedno pomagala.

Nekega dne smo dobili ukaz, da se moramo umakniti vsi iz vasi, ker jo bodo požgali. Mi smo odšli v drugo faro k sorodnikom, na atov dom v Dobropolje. V hiši je bila velika domača družina, tudi naša ni bila maloštevilna. Sprejeli so nas in smo bili hvaležni za vsak košček kruha, ki so nam ga mogli dati. Po izteku enega meseca smo se smeli vrniti na svoj dom. Doma smo našli vse prazno, pobrali so vse parne kotle, v njih so kuhali naše živali, da so preživel. Za partizani so prišli Italijani, pobrali so kokoši in mačke do zadnjega repa. Za sebe nismo ničesar našli. Mama nas je tolažila, Bog vse vidi, On nam bo pomagal. Tako je bilo. Vsi smo preživel, nobeden ni umrl. Pridno smo nabirali gobe in zdravilna zelišča, in s tem nekaj zaslužili.

Kadar je mama pekla kruh je naredila majhne hlebčke. Vsak otrok je dobil en hlebček z navodilom: "Kruhek nosite s seboj. Ko opazite partizane, vzemite svoj hlebček in sedite nanj. Tako je bil najbolj varen."

Dobro se spominjam, kako so nekega dne prišli partizani, pri sebi so imeli mnogo praznih vreč na ramah. Eden je pristopil k mami in je rekel "Prišli smo k Vam, da vzamemo delež Vašega sina, ki ga imate v samostanu." Mama jih pogleda in reče: "Imam tudi hčer v samostanu, še njeno vzemite." V tem trenutku so vrgli vreče na tla in brez besede odšli. Nikoli se niso vrnili po vreče, nam so pa dobrodošle!

Nekega dne so partizani mami rekli: "Pripravite se, opolnoči bodo prišli po vas. Vaša družina in še ena iz vasi ste obsojeni, da vas žive vržejo v jamo." Na mamino vprašanje, zakaj jih bodo vrgli v jamo, je dobila odgovor. "Zatoženi ste, da imate otroka v samostanu." Tudi sosedovi so imeli hčerko pri Usmiljenkah. Dobro se spominjam kako smo preživeli ta dan mi, in sosedovi. Mama je zaupala v božjo pomoč, tudi ta vest jo ni strla. Doma smo delali kot vedno, šli smo tudi na njivo, plele smo. Mimo je šla ena vaščanka, se je ustavila in nas gledala kako delamo; pa reče "Ali niste neumni, ko to delate, saj pomoči greste v smrt?" Te besede so nas prizadele, toda mama je kot vedno našla pogum in ženi odgovorila: "Mi se nič ne bojimo, zaupamo v Boga, kakor bo On odločil." Ko se je stemnilo smo se vrnili v hišo, dolgo smo molili in Boga prosili za pomoč. Mama je kar naprej ponavljala: "Jezus, Marija, Jožef, stojte nam ob strani v naši smrtni uri." Otroci smo zaspali, ata in mama pa sta čakala kaj bo. Oče je bil ves prestrašen in je rekel mami: "Veš če gremo vsi, kaj bo pa z živaljo in hišo, najraje bi se šel skriti." Tako je omahoval. Mama pa je rekla: "Kamor gremo mi, pojdi še ti."

Ko je ura odbijala polnoč, so zaslišali korake vojakov. Mi smo spali, mama je bedela nad nami in za nas vse molila. Ko so vojaki prišli v vas, so iskali tistega partizana, ki je imel spisek družin, ki bodo odpeljane v jamo. Ker ga niso našli, niso nič ukrepali. Ker je ta mož—partizan vedel kaj nas čaka, se je nekje v sosednji fari skrivil, to je bil dober človek, ki nam je rešil življenje. Zvedeli smo, da so ga zelo iskali, in da ga niso našli. Nikoli nismo nič slišali o njegovi usodi. "Bog naj mu poplača za njegova dobra dela!"

Po vojni je v našem okolju bilo vse polno mrličev.. Lisice in druge živali so raznašale njih trupla. Vsi vaščani, stari in mladi, smo šli pobirat kosti padlih vojakov, ki jih ni bilo malo. Naši ljudje so in jokali. Pogovarjali so se: "Kaj je človek? Hrana lisicam." Še bolj žalostno pa, da se nihče ni zanimal za te žrtve. Zbrane kosti so dali v zaboje in jih odpeljali na pokopališče, kjer so bili lepo sprejeti in cerkveno pokopani.

Kakor sem že povedala, je bila naša zemlja polna mrtvih teles. Priča sem, da smo vsak večer videli po naših gozdovih in travnikih, lučke, ki so gorele, kot sveče. Ko se je zvečerilo, ko je padel mrak, smo šli ven iz hiš. Videli smo veliko lučk, zdelo se nam je, da se premikajo, da gredo naprej, vendar so v resnici bile na istem kraju. Naši verni ljudje so rekli, to je znamenje, da je treba za te žrtve molit. Duhovniki so za njih opravljali svete maše, tudi mi smo po hišah mnogo molili za njih. Po molitvah in daritvi svetih maš so te lučke ugasnile, kar naj pomeni, da so te duše rešene. "Gospod, daj jim večni mir!"